

THINK NAMIBIA
Sustainable Forest
Management

Pampili ye I bulela kaza milao ni litaelo ze tamani ni kamaiso ni sebeliso ya mishitu ni limbule zeñwi za likota mwa Namibia.

MAKALELO

Liluko la mishitu mwa namibia li zamaiswa ki mulao wa mushitu wa silimo sa 2001. Mulao u zamaisa likezahalo ze shutana ku tiiseza sebeliso ni kamaiso ya limbule za mishitu mwa Namibia. U lumelela silelezo ya limbule za mishitu ku tiiseza kuzwelapili kwa lisebelezo za ze pila sina silelezo yaku shimbuluka kwa muubu wafa halimu, ku hapa niku buluka moya wa carbon, niku buluka ze kutulwa mwa mishitu ze ekeza kwa sifumu sa naha. Mulao wa mishitu u lumelela ku simululwa kwa mishitu ya sicaba ye ekeza kwa buino ni sifumu kwa lilalo. Mulao wa za mishitu u kotopiwa niku bukelezwa ki liluko laza mishitu mwa likolo la za naheñi, mishitu ni bupoti.

Taba yeñwi ya butokwa mwa kamaiso ya limbule za mishitu ki mulao wa kamaisao yaza naheñi wa silimo sa 2007, wo kotopiwa ki liluko la za naheñi, nilona mwahala likolo la za naheñi, mishitu ni bupoti. Mulao wa kamaiso ya naheñi nize pila kuyona kiwa butokwa kwa likezahalo zaku kutula mabala ni macacani niku kenisa libaka za muubu, ze beilwe mwa mukoloko wa likezahalo mwa mulao wo.

Mulao wo tolokilwe kakutala mwa pabalelo ya limbule za nyambe kaufela ki mutomopuso wa naha, wo talusa mwa timana 95 (I) kuli...

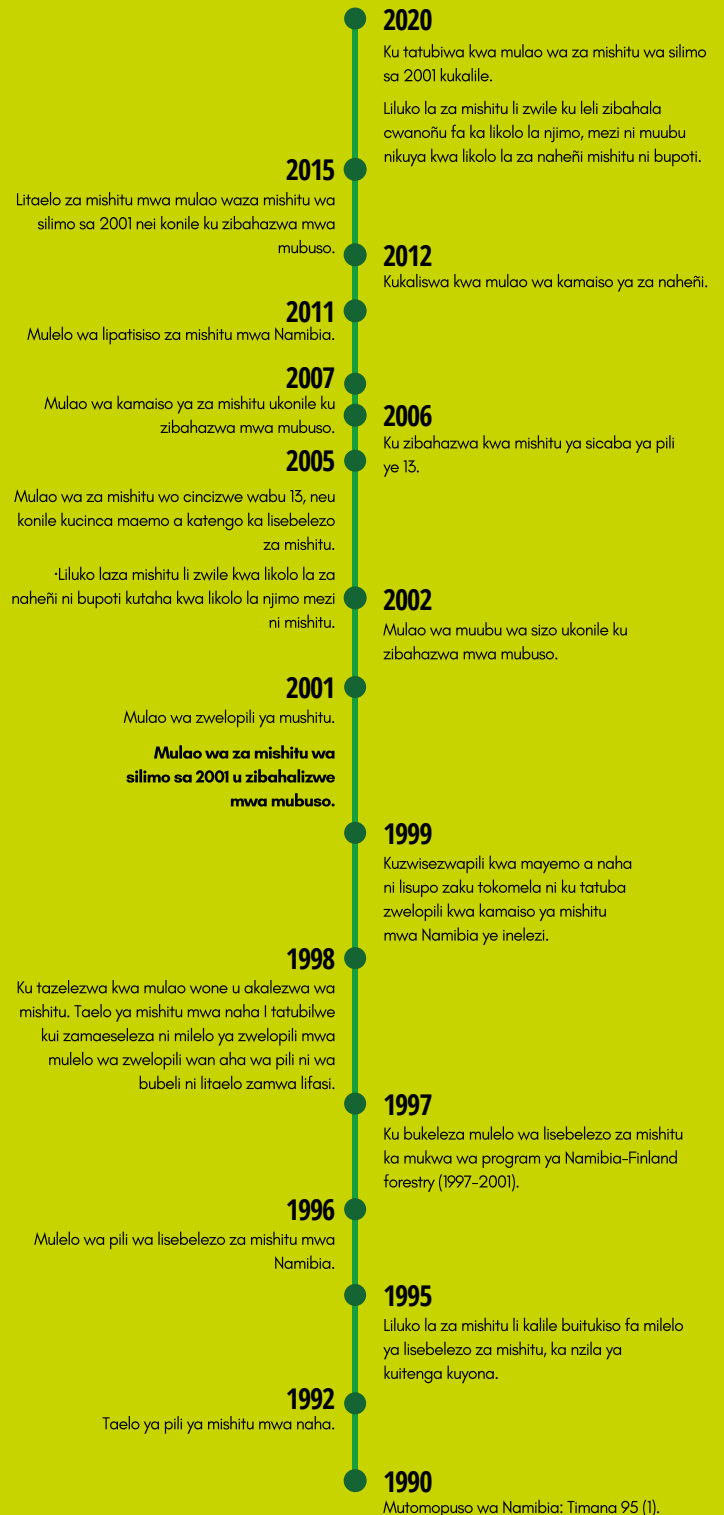
“...mubuso uka zibahaza niku tiiseza buino hande bwa batu kaku anula milao ye lelezwi tokomelo ya naheni moku pila limela ni lifolofolo, misebezi yabu tokwa ya sibaka sa naheni ni ze shutana ze pila mwa namibia ni sebeliso ya limbule za nyambe ze pila fa mayemo a nako ye telele kutusa bayahi ba namibia kaufela, kacenu lee nimwa linako zakwa pata...”

Siswaniso sapili: Mukusi (Mufotoli: C. Mannheimer)

PAMPILI YA LITABA ZA NITI ZE AMA:

Mapepa a Milao ni Litaelo ze ama Kamaiso ya Mishitu mwa Namibia

Siswaniso sa pili: Nako ya zwelopili ya milao ya mishitu mwa Namibia kuzwa tukuluho

BUTOKWA BWA MAPAMPILI A MULAO WA KAMAISO YA MISHITU

Mulao wo tomilwe hande ki wa butokwa kwa kamaiso ya mishitu ya sicaba sina ha a yemela kamaiso ya mubuso yende niku tiiseza kuli ba lipulukelo ba latelela milao ni litaelo. Litaelo mwa tasi a mulao wa za mishitu u yemela kamaiso ya mishitu ya sicaba mwa linzila ze sikai, kubeya cwalo kufa tuso yaku supeza ni musebezi wabu kombwa kwa babeleki ba liluko la za mishitu niba lipulukelo baba swanela ku tiiseza kamaiso hande ni sebeliso ka nako ye telele ya limbule zamwa mishitu.

1. Kufa pampili ya mulao kwa katengo ka mushitu wa sicaba

Ku ñoliswa kwa mushitu wa sicaba ku latelela mihato ye lishumi pili kusika zibahazwa simubuso kuli seli mushitu wa sicaba.

MIHATO	ZE EZAHALA	
1. Kalulo ya kuzibahaza niku ambolisana	Mukone kubona kuli silalo sina ni zibo ya sibaka sesi filwe, liswanelo, litaelo ni litukelo zekona kutiswa ki mishitu ya sicaba.	Kalulo ya makalelo Kalulo yaku nitifaza/kutiseza
2. Liñolisa za takazo ni milelo	Liñolo la takazo leli yemwi kiba mulonganyana wa sizo la fitiswa kwa liluko laza mishitu.	
3. Katengo ka silalo	Katengo ka kamaiso ya mushitu wa sicaba ka lukiswa, kaku tokwahala kwaku nyatela pampili ye nitifaza mushitu wa sicaba.	
4. Sebeliso ya muubu ni ku lemuha litukiso za limbule	Kabelo ya sibaka ye fitisizwe niku lemuhiwa kwa sebeliso ya muubu. Mamemba ba silalo ni babeleki ba liluko laza mishitu ba lukela kuitenga mwa kalulo ye.	
5. Ku pumakiwa kwa libaka za muubu ni kamuhelo ya miseto	Ku lemuha minzi hala sibaka sesi kulubelwa niku tiiseza kuli miseto ya utwisiswa ki batu kaufela. Miseto ilukela ku amuhelwa ki mulonganyana wa sizo.	
6. Lipatisiso za buino ni sifumu ni tatubo yaze tokwahala	Mu fumane mañusa a milelo ya kamaiso niba lipulukelo kukona ku talimisisa zemaswe ni zende kwa mushitu wa sicaba.	
7. Kuzwisezapili kwa mulelo wa kamaiso woliteni	Ku abiwa kwa mushitu wa sicaba bakenisa misebezi yaba kamaiso. Mulelo wa kamaiso wa swale-lele utokwa kuba wo bunolo niku lukiswa ka nzila ya kuitenga.	
8. Kuzwisezapili likabelo ni kuikabela teko	Zwelopili ya litukiso za kuikabela litukelo ka tikanelo.	
9. Ku ñola tumelelano ya mushitu wa sicaba	Muñole tumelelano ya mushitu wa sicaba hala katengo ka kamaiso ya za naheni ni likwambuyu wa likolo la za naheñi mishitu ni bupoti, kakuba ye tokwahala ka mulao kwaku nitifaza. Kuitenga kwa mulonganyana wa sizo ni mulonganyana wa sikiliti kikwa butokwa.	
10. Kufitisa kupo ya buitamo kwa mushitu wa sicaba	Kui tingile fa ku tazelezwa kwa likalulo zakwa mulaho, kalulo ye hupulelwa kuba ya simubuso kuzamelela ni mulao wa za mushitu.	

Siswaniso sa bubeli: Mihato ye lishumi kwaku nitifaza mushitu wa sicaba.

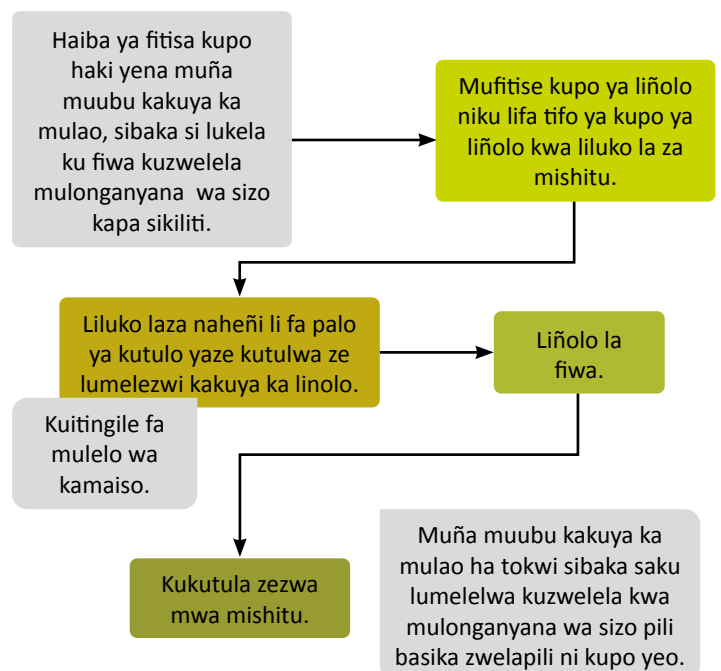
2. Mañolo ni mayemo a sebeliso ya limbule zamwa mishitu

Mulao ufa sibaka saku lukiswa kwa litaelo ni mayemo ku tiiseza kuli likezahalo ze tamani kwa mushitu za zamaiswa kaku belekisa mañolo a shutana. Litaelo za mishitu hape lifa sibaka saku supeza bupaki bwa mabala a simuluha mwa sibaka a kenisizwe mwa naha kapa ku kutulwa mwa hala naha. Mañolo hape a tokwahala kwa limunanu ze fuliswa, ku yahiwa kwa mikwakwa kapa miyaho, ni kuyepa mikoti mwa mishitu ye bulukilwe kapa ye silelelizwe.

Tafule ya pili: Mifuta ya manolo kaku kusufazwa

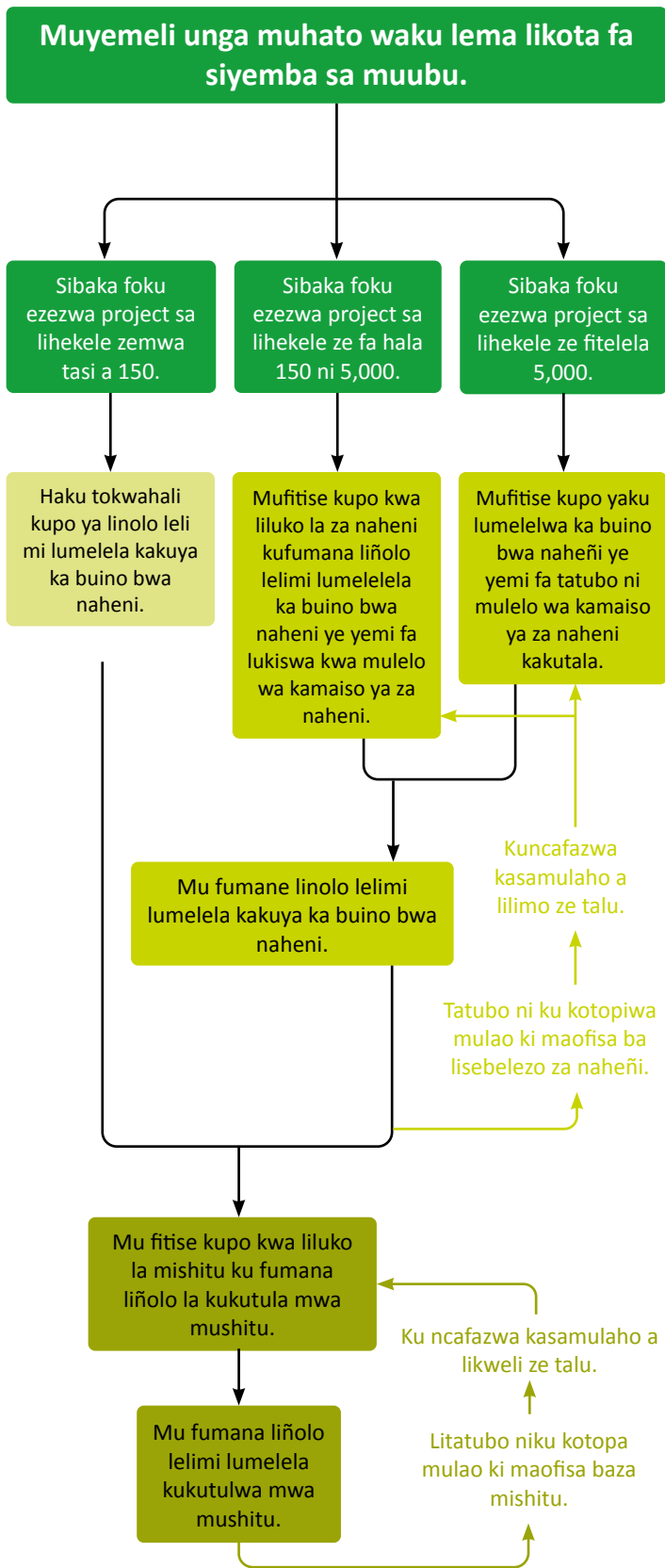
Mufuta wa linolo	Zeli beleka	Nako ye tomezwi ku beleka kwa linolo
Liñolo laku kutula	Kwaku lema mifuta ya likota ku fumana mabala kapa mashala, kapa lika zenwi zezwa mwa mushitu mwa sibaka seo, haiba ku ezizwe tatubo kwa sibaka.	Likweli ze talu
Liñolo laku zamaisa	Kwaku zamaisa mifuta ya likota ni libyana zezwa fa likota sina ma pulanga, mashala ni likota zaku tukisa mulilo.	Mazazi a silela
Liñolo laku lekisa kwande a naha	Kwaku lekisa mifuta kaufela ya likota kapa libyana zezwa fa likota kwande a naha Namibia.	Mazazi a silela
Liñolo laku bapaza	Kwaku lekisa libyana za likota mwa hala naha kapa kwande a naha.	Likweli ze talu mwa libaka za muubu wa polofiti Kweli iilinwi mwa libaka za muubu wa sizo

Mañolo a shutana a tokwahala kwa misebezi ye shutana; hakuna liñolo leli kopanya likezahalo zenata. Liñolo laku kutula kamita kila pili kwaku fumanwa, ku latelelwa ki amañwi. Kalulo yaku fitisa kupo ya cincana hanyinyani kwa balui ba muubu bakwa mukunda, balui ba muubu wa sizo kapa mishitu ya sicaba.

Siswaniso sa bulalu: Musebezi waku fitisa kupo yaku fumana liñolo laku kutulisa

Mwa litaba zeñwi, zeswana niku lima macacani mwa hala liluko la mashala, liñolo la tatubo ya buino bwa naheñi la tokwahala kuzwelela kwa liluko laza naheñi, sihulu fa kalulo ya kutulo ye tuna ni misebezi yaku lema.

Siswaniso sa bune: Ze tokwahala ku fumana liñolo leli lumelela kukutula ni liñolo leli lumelela lisebelezo zamwa naheñi (SAIEA, 2016)

3. Likoto ze fiwa ki maofisa baba kotopa mulao

Maofisa ba lisebelezo za naheñi bana ni maata aku kotopa milao ye ama sebeliso ya limbule zamwa mishitu ni libyana. baba fumaneha kuloba milao ni litaelo ba fiwa koto yaku lifa kapa kuina mwa tolongo ka nako ye zamaelela ni mafosisa abona. Mafosisa a shutana kukalela kwaku kutula isi ka mulao kutoli fa kusa latelela litaelo ni mayemo a liñolo.

Kukutula isi ka mulao kukona ku tolokiwa kakuba kezo yaku koleka zezwa mwa mushitu kusina liñolo, kapa ku fiteleza –palo ye lumelezwi ye ñozi fa liñolo leli filwe; ki yeñwi ya milao ye lobiwa ahulu mwa libaka za mishitu ya sicaba.

Tafule ya bubeli: Mafosisa ni likoto kakuya ka litaelo za mwa mishitu (DoF, n.d.)

Mafosisa	Koto
Kuzwisa kapa kusinya lukwakwa lolu tomilwe ki muofisa wa za naheñi.	N\$ 8,000 kapa lilimo ze peli mwa tolongo.
Ku fumaneha ni libyana zezwa mwa mishitu zesina mañolo, nako yeo libyana ze cwalo litokwa liñolo.	N\$ 8,000 kapa lilimo ze peli mwa tolongo.
Kusinyasinya maswayo a beilwe fa libyana za mwa naheñeni ki muofisa wa lisebelezo za naheñi.	N\$ 8,000 kapa lilimo ze peli mwa tolongo.
Kusitatalisa muofisa wa lisebelezo za naheñi kwaku peta misebezi ya hae.	N\$ 8,000 kapa lilimo ze peli mwa tolongo.
Kuleka kweta kapa kulika kuleka kweta muofisa wa lisebelezo za naheñi , kapa mwa taba ya muofisa wa lisebelezo za naheñeni ya amuhela mali aku lekiwa kweta.	N\$ 8,000 kapa lilimo ze peli mwa tolongo.
Kutukisa mulilo niku usiyelela ku hasanela mwa sibaka sesi silelelizwe mwa libaka za naheñi.	N\$ 4,000 kapa silimo silisinwi mwa tolongo.
Kuhana kutusa ku timisa mulilo hamu kupiwa kueza cwalo.	N\$ 2,000 kapa likweli ze silezi mwa tolongo.
Kufa litaba za buhata ka nako ya kupo ya liñolo.	N\$ 12,000 kapa nako ye likana lilimo ze talu mwa tolongo.
Destroying a beehive or removing honey, bees, or other honey-producing organisms.	N\$ 500 or 3-month jail term
Kusa latelela litaelo ze filwe ki likwambuyu faku kotopa mulao.	Koto I fiwa ki likwambuyu, kono hai swaneli kufitelela N\$ 2,000 kapa likweli ze talu mwa tolongo.
Lifosi ze loba milao bakona ku amuhiwa manolo abona niku fiwa koto yaku lifela lika kaufela zeba konile ku fumana mwa mushitu ni lisebeliso kaufela ze sebelisiwe kwakuli fumana.	

Mutu kaufela ya iponela likezo ze loba milao u lukela kueza silisinwi kapa ze sikai kuze latelela:

- Muswale ofesi ya liluko la za naheñi kapa sitishini sa mapokola sesili bukafu ni mina.
- Mufumane bupaki, sihuluhulu maswaniso ni ma swaniso a video.
- Mubulele kwa lifosi nikuba kupa ku tuhela, kusina kubeya buino bwamina mwa kozi.

LIKOTA ZE SILELELIZWE

Mayemo a pabalelo ya likota a itamile fa buino ni sifumu ni butokwa bwa ze pila ze fumaneha mwa sibaka.

Tafule ya bulalu: Mifuta ye ketilwe ya likota mwa Namibia ni mabaka a silelezo yazona

Libizo la kota	Libizo kakuya ka zibo ya science	Mabaka a silelezo
Muhoto	<i>Acacia erioloba</i>	Ihula ka bunya, lico za limunanu
Mubozu	<i>Adansonia digitata</i>	Butokwa kwa buino ni sifumu, keystone species
Mwangula	<i>Albizia anthelmintica</i>	Medicinal value, fodder
Mukusi	<i>Baikiaea plurijuga</i>	Ku kutulwa isi ka mulao, mabala a na ni butokwa
Katema makulu	<i>Boscia albitrunca</i>	Sebeliso maswe ka pitelezo, ihula ka bunya
Mopane	<i>Colophospermum mopane</i>	Sebeliso maswe nika pitelezo
Mubimba	<i>Combretum imberbe</i>	Butokwa kwa sizo, I hula ka bunya
Mibobo	<i>Commiphora wildii</i>	Butokwa kwa buino ni sifumu, kukutulwa ka pitelezo
Muunga	<i>Faidherbia albida</i>	Mifuta ya likota za makelelo, I sileleza mikulela ya linuka
Mulombe	<i>Pterocarpus angolensis</i>	Kukululwa isi ka mulao, mabala a na ni butokwa
Mulula	<i>Sclerocarya birrea</i>	Butokwa kwa buino ni sifumu
Tambuti	<i>Spirostachys africana</i>	Sebeliso maswe nika pitelezo

MAFELELEZO

Litaelo kiza butokwa kwa likezahalo kaufela ze tisa sesiñwi, mishitu niyona cwalo. Batu baba ñata bai sepile fa mishitu ku pilela kuwona; mi kuba ni litaelo ze lukisizwe ze sileleza niku zamaisa limbule zee hape ku tiiseza kuli mipilelo ya batu ya bulukiwa nikuli limbule za belekiswa ka nzila yelika bateñi ka nako ye telele.

Namibia ina ni milao ye sikai ye beleka yesa yemeli fela kamaiso ya mishitu kono hape ya fita nikwa lika zeñwi sina zwelopili mwa libaka za matakanyani ni pukelezo. Ni hakuli cwalo, kunani ni butata bobu ba teni sina sibaka sesi nyinyani ni zibo ye tokwahala ku tiiseza ku bukelezwa ka swanelo kwa milao ya mishitu. Milelo ni ma program zenca li zwisewapili kamita kutusa ba kamaiso ni sebeliso ya limbule za mwa mishitu ka mukwa wosali fezi.

Ku lemuhiwa kwa mishitu ya sicaba kukona ku hupulelwa kuba kezo ye tuna kuya kamo mulao ufa sibaka kwa batu mwa silalo baba ni maata a maikuto kamo li sebelisizwa limbule za mwa mishitu ni kamaiso, ili kuli bakone ku fumana litukelo kwateni.

Mulao hape uzwelapili ku ekeza kwa lineku la liluko leli panga mali fa kalulo ye tuna sina mashala, mabala ni libyana zeñwi zamwa mishitu zesazwi fa mabala.

Kakuba ni limbule ze batahala za batu, masheleni ni lisebeliso, kuna ni zekona ku ezahala kuli naha ikone ku bukeleza mulao ka swanelo; ze lika tusa ku tiiseza kuli litukelo zezwa kwa limbule zamwa mishitu likone ku bulukelwa bukamusu.

MUKOLOKO WA MANZWI

Mulelo wa kamaiso ya za naheñi [Environmental management plan]: Mulelo wa kamaiso yaza naheñi ki pampili ya butokwa yeli sisupo sesi tiiseza ku latelela litaelo ze tomezwi ku sileleza naheñi, niku lwanisa bumaswe bobu tiswa kwa naheñi ki project kapa kezahalo.

Limbule za mushitu [Forest resources]:

Zende kaufela ze swana sina miselo, likota, libyana za mushitu zesazwi fa likota za mabala ni lisebeliso zeñwi mwa sibaka sa naheñi moku fumaneha ze pila ze zwelezi kwa lilalo za mishitu.

Mulelo tuna wa kamaiso yaza naheñi [Generic environmental management plan]:

Mulelo tuna wa kamaiso yaza naheñi ki mulelo wo sika sikamela fa musebezi ulimuñwi, kono u kopanyize likezahalo zeñata.

BUPAKI

DoF, 2015. *Forest Regulations: Forest Act 12, 2001.* Ministry of Agriculture, Water and Forestry, Windhoek.

DoF, n.d. *Namibia's Forest Act and Policy.* Ministry of Agriculture, Water and Forestry, Windhoek.

Jones, B., 2012. *An analysis of international law, national legislation, judgements and institutions as they interrelate with territories and areas conserved by indigenous people and local communities.* Natural justice in Bangalore.

SAIEA, 2016. *Forestry and environmental authorisations process for bush harvesting projects.* Windhoek.

'Promoting Sustainable Forest Management in the Kavango-Zambezi-Region in Namibia'

This project is funded by the European Union

Muñoli: Miya Kabajani

Sikulu 2021

Mutoloki: Juliet Sibeso

KUZIBA LITABA KA BUTUNGI MUSWALE BA KAETNGO KA NSFAM:

Hanns Seidel Foundation (HSF) Namibia, House of Democracy
70-72 Dr Frans Indongo Street, Windhoek West; P.O. Box 90912, Klein Windhoek, Windhoek, Namibia

Tel: +264 (0) 61 237 373 Email: sustainability@hsf.org.na www.thinknamibia.org.na

facebook.com/thinknam twitter.com/thinknamibia instagram.com/thinknamibia/